

Hovedpoenger fra foredrag om interkulturell kommunikasjon

+ øvelser, litteraturtips og ressurser dere kan benytte i egen undervisning.

HVA er interkulturell kommunikasjon eller interkulturell kompetanse?

Inter (fra latin; inter) = mellom. **Kommunikasjon** (fra latin; communicare) betyr "å gjøre felles"; det som gjør oss i stand til å dele tanker, følelser og meninger med en annen person og komme frem til en felles forståelse. **Kompetanse** (fra latin; competentia) betyr «å kunne gjøre» noe, utføre noe.

Kultur: «Et lært sett med delte tolkninger av *tro, normer, verdier og sosiale praksiser*, som påvirker adferden til en relativt stor gruppe individer.» (mine uthevinger). (Lustig og Koster, 2006). Jeg opplever denne definisjonen av kultur som hensiktsmessig, fordi den påpeker hvordan vi sosialiseres inn i en kultur (som igjen består av en lang rekke kulturelle undergrupper) og at vi i denne prosessen internaliserer normer og verdier som påvirker adferden og tenkemåten vår på helt grunnleggende måter.

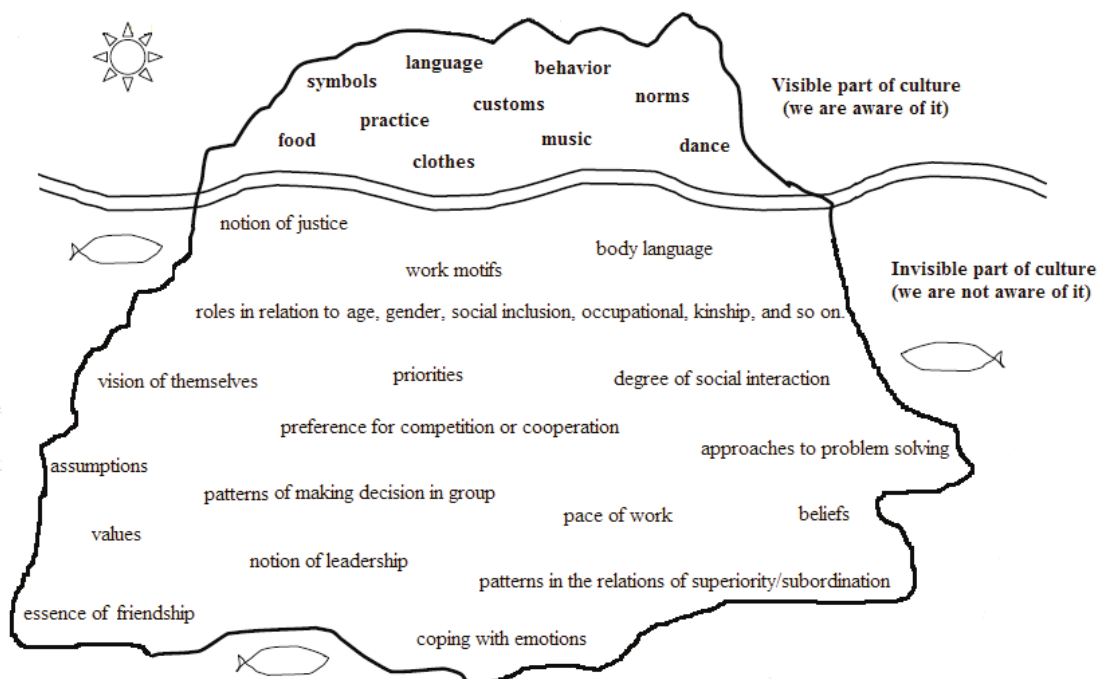
Interkulturell kommunikasjon = å kommunisere på tvers av kulturforskjeller og komme frem til en felles forståelse.

To definisjoner av interkulturell kompetanse:

«*Intercultural competence is the effective and appropriate behavior and communication in intercultural situations.*» (Deardorff, 2009b:33).

"Evnen til å tenke og kommunisere hensiktsmessige i møte med mennesker med andre tankesett og/eller kommunikasjonsstiler enn en selv." (Dypedahl og Bøhn, 2017:14)

Sosialantropolog Edward T. Halls isfjell-analogi for kultur:

Synlig kultur (toppen av isfjellet over vann); Eksplisitt, lett å se og erfare; språk, atferd, skikker (hvordan hilse), tradisjoner, institusjoner, flagg, mat osv.

Noen norske eksempler på synlig kultur:

- Fysisk avstand i offentlige rom.
- Fremmede snakker ikke med hverandre på gaten eller på bussen, med mindre det er en praktisk grunn til å gjøre det.
- Folk er sporty og utendørs i all slags vær året rundt.
- Hytter, stavkirker.
- Digitalisert, moderne samfunn.

Dyp/usynlig kultur; Implisitt, ofte ubevisst; verdier, sosiale normer, verdensbilder (den måten en kulturell gruppe erfarer verden: rett og galt, normal/unormalt, høflig/uhøflig osv.)

Noen norske eksempler på dyp/usynlig kultur:

- Uavhengighet (i alle aspekter av livet er en viktig samfunnsverdi).
- Du skal ikke skryte av deg selv og tingene du oppnår/din egen suksess.
- Likestilling mellom kjønnene (både menn og kvinner vasker klær, lager mat, støvsuger, skifter bleier, tar fødselspermisjon, oppdrar barn, tar høyere utdanning og gjør karriere).
- Sosialisering skjer gjennom organiserte aktiviteter (nordmenn like rammer rundt sosial interaksjon).
- Det norske samfunnet har høy grad av tillit (nordmenn stoler på hverandre og de stoler på sine politikere – selv om dette har blitt kraftig utfordret det siste året).
- Det er viktig å være presis (hvis timen starter kl. 16.15, forventes du å være der og klar til å starte kl. 16.15).
- Direkte kommunikasjonsstil (nordmenn sier hva de mener og mener hva de sier, men er som regel forsiktige/mindre direkte når det kommer til kritikk/kritiske tilbakemeldinger).

For interkulturell kompetanseutvikling er det isfjellet **under overflaten** vi må rette oppmerksomheten mot; vårt eget og andres. **Refleksjonsspørsmål til undervisning og egen refleksjon:** Hvordan speiler den synlige kulturen den usynlige kulturen? Hvilke kulturelle verdier (dyp/usynlig kultur) ligger til grunn for vår synlige kultur? Hvilke kulturelle verdier (dyp/usynlig kultur) ligger til grunn for andres synlige kultur?

HVORFOR er interkulturell kompetanse viktig?

Fordi vi lever i multikulturell samfunn og samarbeider internasjonalt globalt. Og fordi det eksisterer en lang rekke kulturforskjeller innad i de fleste samfunn; mellom kjønn, mellom generasjoner, mellom by og land, mellom fattig og rik, mellom høyre og venstre, ansatte og leder osv. osv. Jeg tror at evnen til å oppfatte og forstå kulturell kompleksitet og kunne bygge bro over kulturforskjeller, på en hensiktsmessig (respektfull) og effektiv måte, er vesentlig på alle livets områder (overfor kollegaer (norske og utenlandske), overfor elever, overfor egne foreldre, naboer, søsken, partner/samboer/ektefelle og overfor egne barn). Å være blind for kulturforskjeller er som å dra på ferie til England, og fortsatte å kjøre på høyre side av veien og bli sjokkert når andre ikke gjør det samme – likevel er det påfallende mange som kjører gjennom livet på den måten.

Hva er likheten mellom solbriller og kultur?

- Vi har alle kulturelle linser/filtre! Og vi ser og opplever verden gjennom disse linsene (kulturen vår er et system for å skape mening) – Når vi beholder våre kulturelle linser og beveger oss fra en kulturell setting til en annen, gjør vi lett feil og misforstår eller mistolker det vi ser og opplever.
- Det er avgjørende å bli bevisst at våre kulturelle linser former hvordan vi ser verden og at vi (ubevisst) gjør verdivurderinger og feller dommer hele tiden.
- Viktigheten av å øve på å skifte perspektiv – å prøve å se verden gjennom den andre personens/kulturens linser. (Husk Bologna og solbrillene).

Hva er likheten mellom en løk og kultur?

- Vi er alle formet av mange ulike kulturelle grupper (mange lag av kultur).
- Det er veldig vanlig å redusere andre til ett lag og havne i "oss og dem" -tenkning.
- Betydningen av å se alle mennesker som komplekse individer – selv om vi er dypt uenige med dem/ikke forstår dem.

Hva er likheten mellom en gullfisk i en bolle og kultur?

Finn svaret selv!

Refleksjonsøvelse du/dine elever kan gjøre: Utstyr: A4 ark+ penn. Skriv navnet ditt midt på arket. Lag 8 bokser rundt navnet ditt. I hver boks skriver du en kulturell gruppe som har eller har hatt stor betydning for ditt liv og dine verdier (eksempler: din nærmeste familie, hjemby, hjemland, idrettsklubb, arbeidsplass, utdanning, politisk parti, foreninger, hobbyer, fritidsaktiviteter (f.eks. turgruppe, lesesirkel, yoga-klasse, vin-klubb etc. etc.)). Skriv ned to verdier du lærte som medlem av hver gruppe ved siden av hver boks (hva var/er riktig/galt? Hvilke verdier og hvilken adferd ble/blir verdsatt/avvist innen gruppen?) Eks.: hvis en gruppe er «Høyere utdanning» kan verdier være; forskningsbasert kunnskap og kritisk tenkning). Hvilken av disse kulturelle gruppene anser du i dag som den viktigste? Hvorfor?

Studer verdiene du skrev ned ved siden av de ulike gruppene du har tilhørt/fremdeles tilhører. Er det noen av verdiene som er motstridende? Hvis ja, hvordan har du håndtert disse verdikonfliktene?

NB! Å bygge bro over kulturforskjeller ved å tilpasse adferd og kommunikasjonsform vil ofte oppleves/føles som konflikt (i kroppen), fordi du må overstyre din umiddelbare (automatiserte) respons og egne (kulturelle) vaner og reaksjonsmønstre. Bare tenk på alle gangene du har opplevd en diskusjon med egne barn/samboer/ektefelle, som var i ferd med å utarte/utartet til krangel, og du tok et steg tilbake, hentet deg inn, avstemte følelser og fokuserte på å lytte, for å prøve å forstå hvor den andre kom fra og hva hun/han/hen egentlig mente eller ville. Det er en krevende øvelse, men det forhindrer at kommunikasjonen bryter sammen, man unngår misforståelser og man legger grunnlaget for å komme frem til noe man kan enes om – eller være enige om å være uenige om.

HVORDAN tilrettelegger vi for egen og andres interkulturell kompetanseutvikling?

Daniel Kahneman: psykolog, nobelprisvinner i økonomi (2002) og en av verdens fremste eksperter på menneskelige beslutningsprosesser. I boken *Thinking fast and slow* viser han

hvordan våre valg styres av System 1 og System 2, (begreper som opprinnelig ble utviklet av Keith og West).

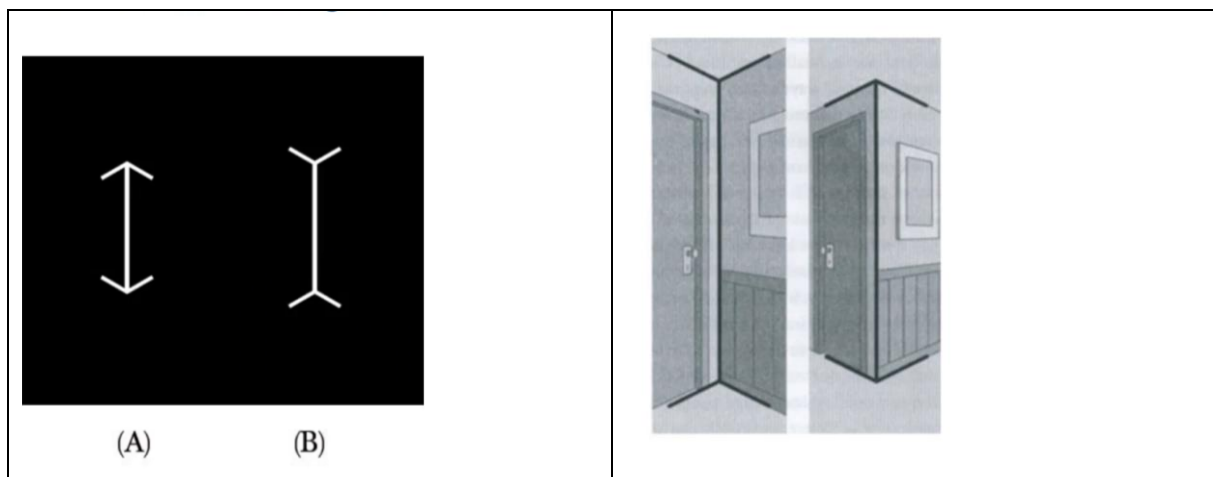
System 1 er raskt, automatisk og krever lite innsats og ingen (bevisst) viljekontroll. **System 2** gir bevisst oppmerksomhet til de mer anstrengende mentale aktivitetene som krever at vi konsentrerer oss. Når vi tenker på oss selv identifiserer vi oss med system 2, det bevisste, resonnerende selvet, som har velfunderte overbevisninger, og tar kloke veloverveide valg.

Det Kahnemans bok viser oss er at System 1 spiller en mye større rolle i livene våre enn det de fleste av oss liker å tro, ved kontinuerlig å mate System 2 med forslag fra inntrykk, intuisjon og følelser. Hvorpå System 2 ofte godkjenner forslagene fra System 1 uten endringer. (Eks. «Jo, det er en god idé å se en episode til av Game of Thrones/The Wire/The Morning Show!», selv om klokken har passert midnatt og det er jobb dagen etter.)

Kahnemans poeng er enkelt men viktig: **Vi tror på våre (umiddelbare) inntrykk og handler ofte på impuls**, og vi har en sterk tendens til å rasjonalisere etterpå, og fortelle oss selv at vi tok en rasjonell avgjørelse, da vi egentlig bare aksepterte forslaget fra System 1 uten seriøst å vurdere konsekvenser ved å bruke system 2.

Våre kulturelle briller er et godt eksempel på System 1-innput, som farger måten vi tolker verden på og samhandler med andre mennesker. Hvis vi ikke er oss dette bevisst, og trener på å legge merke til det, er det lett å felle automatiske, og ofte feilaktige dommer.

Muler-Lyer illusjonen (laget av den tyske sosiologen Franz Carl Müller-Lyer i 1889):

Marshall Segall undersøkte i 1965-1966 sytten kulturer og viste at mennesker i forskjellige kulturer opplever Müller-Lyer-illusjonen svært ulikt: Hovedfunnet var at "Europeere og amerikanere som bor i byer, har en mye høyere prosentandel av rektangularitet i miljøene sine enn ikke-europeere og er derfor mer tilbøyelige til å se linje B som lengre enn A. Vår visuelle persepsjon tilpasser seg miljøet vårt; hjemmene vi bor i og bygningen vi jobber i.

Venstre (alternativ B) vil ubevisst (SYSTEM 1) oppfattes som lenger unna og dermed «ser» vi den linjen som lengre – selv om vi vet at den ikke er det og er i stand til å se det/korrigere det umiddelbare inntrykket når vi bruker SYSTEM 2.

OPPSUMMERING AV PRAKTISK ØVELSER (F.er, trekanter og 9-prikker, øvelse utviklet av Tara Harvey): Det er mye som skjer i våre sinn som vi IKKE er oss bevisst! Vi overser ting som er rett foran oss (F-ene). Vi oppfatter det vi ser forskjellig (antall trekanter). Vi fyller ut bildet med informasjon fra vår erfaring og ende opp med å se ting som ikke er der (trekanter som ikke er trekanter). Vi handler/fortolker utfra forutsetninger og antagelser vi ikke selv er klar over (de 9 prikkene). Eller sagt med Anaïs Nin: **“We don’t see things as they are; we see them as we are.”** Og det er nettopp derfor det er så avgjørende å ta utgangspunkt i oss selv og våre egne erfaringer for å utvikle vår interkulturelle kapasitet, fordi det er vi som må endre oss/vårt blikk på verden.

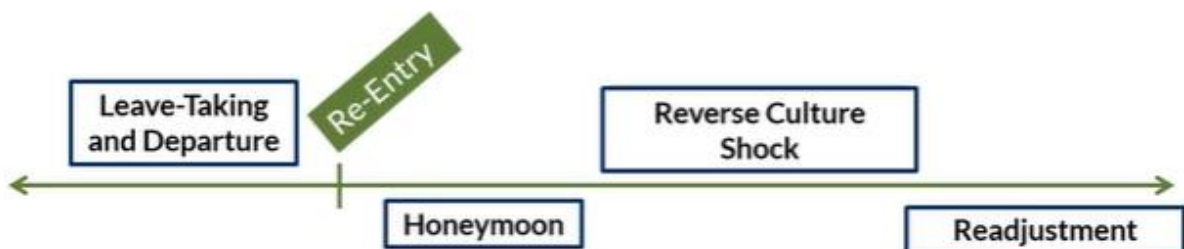
Rammeverk for interkulturell læring utviklet av Michael Vande Berg and Tara Harvey for å tilrettelegge for interkulturell kompetanseutvikling - består av fire kjernekompetanser som er gjensidig forbundet:

1. Økt bevissthet og forståelse for hvordan vi skaper mening og handler i kjente og ukjente sammenhenger. (Bli kjent med eget kulturelt filter).
2. Økt bevissthet og forståelse for hvordan andre skaper mening og handler i kjente og ukjente sammenhenger. (Bli kjent med andres kulturelle filter).
3. Respondere oppmerksomt i sammenhenger som forvirrer og utfordrer oss (Ta et steg tilbake og reflekter).
4. Evne til å bygge bro over kulturkløften i slike sammenhenger: Skifte perspektiv; avstemme følelser; og tilpasse atferd og kommunikasjon på effektive og hensiktsmessige måter.

Dette krever ØVELSE! Men det fungerer også ypperlig som pedagogisk grunnlag for å designe undervisning som bygger interkulturell kompetanse hos dine studenter.

Noen velmente råd:

- 1) Ta utgangspunkt i egne/dine studenters erfaringer når du tilrettelegger for interkulturell læring; en dypere forståelse av egne kulturelle verdier, reaksjonsmønstre og tankeprosesser er nøkkelen til økt bevissthet og forståelse for for hvordan vi skaper mening og handler i kjente og ukjente sammenhenger.
- 2) Benytt studentaktive læringsformer og formative vurderingsformer (hvis mulig).
- 3) Sett av tid til a) gode forberedelser i forkant av utenlandsopphold/utvekslingen, b) oppfølging underveis (passe mengde utfordring/støtte) og c) mulighet for den enkelte til å bearbeide erfaringene i etterkant.
- 4) Vær oppmerksom på omvendt kultursjokk! I boken *The Art of Coming Home* (2003) beskriver Craig Storti fire stadier som er typiske for en hjemvendelsesprosess; en før avreise og tre etter hjemkomst som vist under:

Vær oppmerksom på at størrelsen og lengden på stadiene varierer fra person til person. Hvor lenge du har vært borte og hvor store kulturforskjeller du har opplevd under oppholdet, kan ha mye å si for hvor sterkt du opplever et omvent kultursjokk når du kommer hjem. Noen kan ha en rask og enkel omstillingsprosess, mens andre vil bruke lengre tid.

FØRSTE STADIE: Å TA FARVEL FØR AVREISE

I ukene og dagene før hjemreise opplever mange blandede følelser: både **tristhet** over å skulle reise (å forlate nye venner og et nytt liv i et annet land) og **forventninger og glede** over å skulle reise hjem (til familie, møte venner, kunne spise favorittmaten sin, gå i kjente gater, dra på hytta etc.).

Storti (2003) understreker viktigheten av å bruke de siste ukene og dagene godt. Planlegg hvem du vil si farvel til før du reiser og hva du vil gjøre/oppleve (en siste gang) og sørg for å gjøre det, hvis det er mulig.

ANDRE STADIE: BRYLLUPSREISEN

Når du kommer hjem er det vanligvis en slags bryllupsreise før virkeligheten slår inn; Alle vil høre om det du har opplevd og er glade for å se deg. Du møter igjen venner. Du er fylt med minner og erfaringer fra utlandet og har ennå ikke måttet konfrontere realitetene ved å være hjemme. Vær oppmerksom på at dette stadiet vanligvis er kort.

TREDJE STADIE: OMVENDT KULTURSJOKK

Nyhetsverdien av at du er hjemme avtar raskt. Familie og venner har en tendens til å anta at du er den samme personen som før du reiste ut, dels fordi de som har vært hjemme ikke har endret seg på den måten du har gjort, dels fordi de ennå ikke har rukket å bli kjent med den du er nå. De er som regel heller ikke klar over at du er i en tilpasningsprosess som kan oppleves som vanskelig, stressende og desorienterende.

Det er normalt å føle at man ikke lenger passer inn (slik man gjorde før man dro) og at den du er nå, er i konflikt med den du var. Mange strever med å finne en god balanse.

Det er også vanlig å se ting i egen kultur på en annen måte enn før du dro (både negative og positive aspekter), og å gjøre bombastiske vurderinger (at noe er bra/dårlig sammenlignet med det du har opplevd i utlandet). Dette kan føles forvirrende (både for deg og de rundt deg) og øke din følelse av å ikke passe inn.

FJERDE STADIE: OMJUSTERING

Som regel begynner du å se opplevelsene dine i utlandet på en mer kompleks og nyansert måte når du har fått tilstrekkelig tid til å bearbeide dem. Oppturene og nedturene du opplevde da du kom hjem, som følge av tilpasningsprosessen du gjennomgikk, blir færre.

Det omvendte kultursjokket forvandles gradvis til omstilling, der du på nytt finner fotfeste i egen hverdag - familie, venner, sosial omgangskrets og studier - fordi de nye erfaringene gradvis blir inkorporert i den du er nå.

Mange som har vært på utveksling opplever et omvendt kultursjokk når de kommer hjem, det er normalt, det går over, men det er lettere å takle hvis man vet at det kan skje. *Er dette noe dere forberder egne elever på?* Hvis ikke, vurder å begynne med det.

Avslutningsvis: Å legge til rette for interkulturell læring – som gir et reelt læringsutbytte i form av økt interkulturell kompetanse/kapasitet – handler ikke om ren kunnskapsoverføring (monologen fra kateteret!), men om god veiledning og inkluderende dialog, som hjelpe elever med selv å erfare og bli (mer) bevisst de ubevisste forutsetningene og antakelsene som styrer hvordan de oppfatter verden.

Noen refleksjonsspørsmål til deg som lærer:

- Hvilke kulturell linser har du med deg inn i undervisningen? Og er du bevisst *hvordan* disse linsene påvirker valg du tar i klasserommet? Og valg du gjør når du legger opp undervisningen?
- Hvilke kulturelle linser har *dine* elever? Er *du* bevisst dette? Tar du høyde for det når du underviser?
- Hjelper du *dine* studenter til å reflektere over dette? Hvis ja; tar du utgangspunkt i elevens erfaringer? Hvis ja: Hvordan tilrettelegger du for (interkulturell) læring?

Under følger noen litteraturtips og lenker til ressurser på nett som du kan benytte i egen undervisning og, ikke minst, *i din egen utvikling av interkulturell kompetanse.*

Min siste oppfordring til deg er; «Gjør det, gjør det, gjennomfør det!» For, som Proust, så elegant formulerte det; «The real voyage of discovery consists not in seeking new landscapes, but in having new eyes.»

Takk for deltakelse, kommentarer, innspill og bidrag – og lykke til med det videre arbeidet!

Kontaktinformasjon: gunnar.klinge@inn.no

Referanser og litteraturtips

Bennett, J.M. (2003). *Turning frogs into interculturalists: A student-centered developmental approach to teaching intercultural competence*. In N. A. Boyacigiller, R. A. Goodman & M. E. Phillips (Eds.), [Crossing cultures: Insights from master teachers](#) (pp. 157-170). New York: Routledge. [challenge/support & teaching developmentally]

Dypedahl og Bøhn (2017). *Veien til interkulturell kompetanse*. Fagbokforlaget.

Hall, Edward T. (1976) *Beyond Culture*, Anchor Books.

Harvey, Tara (2022), True North Intercultural, based on Berardo, K. (2012). Four analogies activity. In K. Berardo & D.K. Deardorff (Eds.), [Building cultural competence: Innovative activities and models](#), pp. 61-68. Sterling, VA: Stylus.

Harvey, Tara (2021) A Constructivist Approach to Intercultural Learning, [A Constructivist Approach to Intercultural Learning \(truenorthintercultural.com\)](#).

Kahneman, Daniel (2013) *Thinking, Fast and Slow*, Published by Farrar, Straus and Giroux.

Kim, M.-S. (2002). *Non-Western perspectives on human communication: Implications for theory and practice*. Thousand Oaks, CA: Sage. <http://dx.doi.org/10.4135/9781452233178>

Lustig, M.W. & Koester, J. (2006). [Intercultural competence: Interpersonal communication across cultures, 5th ed.](#) New York: Pearson.

Storti, Craig (2003) *The art of coming home*. Intercultural Press.

Stringer, D.M. & Cassidy, P.A. (2009). [52 activities for improving cross-cultural communication](#). Boston, MA: Intercultural Press.*

Vande Berg, Michael and Harvey, Tara (2017), *Four-phase framework for intercultural competence development* (upublisert)

Vande Berg, M., Paige, R. M., & Lou, K. H. (Eds.). (2012). [Student learning abroad: What our students are learning, what they're not, and what we can do about it](#). Sterling, VA: Stylus.

Ressurser og tips/inspirasjon:

- [SOA1004 Intercultural Communication | Studiekatalog Høgskolen Innlandet \(edutorium.no\)](#)

- [True North Intercultural Blog](#) (Tara Harvey)

- [IDI, LLC | Intercultural Development Inventory \(idiinventory.com\)](#)

- Deardorff, Darla K. (2020) UNESCO *Manual for Developing Intercultural Competencies, Story Circles*: [Manual for developing intercultural competencies: story circles - UNESCO Digital Library](#)

Hofstede, Gert; [The 6 dimensions model of national culture by Geert Hofstede](#)

Av: Gunnar F. Klinge, leder av internasjonalt kontor og faglærer i interkulturell kommunikasjon og internasjonalisering av studieprogrammer, ved Høgskolen i Innlandet (HINN) 2023.

<https://www.hofstede-insights.com/product/compare-countries/>

Tool that allows you to see how one or more countries scored on Hofstede's dimensions

Images for Describe/Interpret/Evaluate Activity (or similar):

www.nytimes.com/column/learning-whats-going-on-in-this-picture

More about the Intercultural Development Continuum

(IDC): <https://idiinventory.com/products/the-intercultural-development-continuum-idc/>

IDI, LLC provides electronic copies of many more relevant articles, as well as a number of helpful videos about the IDI, on their website: <https://idiinventory.com/>

Awareness test: <https://www.youtube.com/watch?v=Ahg6qcgoay4>

[My Go-To Resources for Intercultural Learning Activities \(truenorthintercultural.com\)](http://truenorthintercultural.com)

[What happens when we stop putting people in boxes .... - YouTube \(Danish TV2\)](#)

[The Monkey Business Illusion – YouTube](#)

<https://www.youtube.com/watch?v=vVX-PrBRtTY> (fra The West Wing)